

Bijlage 1 Woordenlijst

A

- de* **aardappel** Een aardappel is een lichtgele knol met een dunne bruine schil. Aardappels eet je gekookt of gebakken.
- de* **aardappelboor** Met een aardappelboor maak je een gat in de grond om aardappels of andere planten diep in de grond te planten.
- de* **aardappelziekte** Als een aardappelplant de aardappelziekte heeft, verrotten de knollen en sterven de bladeren af. Een schimmel in de grond veroorzaakt deze ziekte bij de aardappel.
- het* **achterlijf** Is het achterste deel van het insectenlichaam, aan de andere kant van de kop.
- aflezen** Informatie krijgen door goed naar meetinstrumenten te kijken. Op een regenmeter kun je aflezen hoeveel regen er is gevallen.
- afmeten** Iets afmeten is de juiste hoeveelheid van iets nemen. Je gebruikt hiervoor een maatbeker.
- de* **afvaleter** Afvaleters eten resten van planten of dieren die niet meer leven; bijvoorbeeld dorre bladeren of een dode muis. Voorbeelden van afvaleters zijn pissebedden en regenwormen.
- afwegen** Iets afwegen is het juiste gewicht van iets nemen. Je gebruikt hiervoor een weegschaal.
- het* **amfibie** Amfibieën zijn dieren die in het water en op het land leven. Een kikker is een amfibie. Amfibieën hebben vaak een gladde huid.
- de* **andijvie** Andijvie is een groente. Ongekookte andijvie lijkt een beetje op sla.

B

- de* **bacterie** Bacteriën zijn piepkleine levende deeltjes. Je kunt ze alleen zien door een microscoop. Bacteriën zorgen voor de vertering van plantenresten.
- de* **basilicum** Basilicum gebruik je als smaakmaker. Basilicum heeft ovale glimmende blaadjes. Basilicum past goed bij Italiaanse gerechten, bijvoorbeeld op de pizza of door pasta.
- bemesten** Bemesten is mest op de aarde strooien en mengen met de aarde.
- de* **bestuiving** Bij bestuiving wordt het stuifmeel van de meeldraad van één bloem verplaatst naar de stamper van een andere bloem.
- de* **bevruchting** Bij de bevruchting van planten smelt de spermacel uit het stuifmeel samen met de eicel in het vruchtbeginzel. Hierdoor groeit er een vrucht met zaden.
- de* **bieslook** Bieslook is een kruid dat familie is van de ui. De bieslook maakt bij de groei mooie lange stengels. Deze stengels kun je knippen en rauw door salades of roerbakgerechten gebruiken.

- de* **bijenkast** Kasten waarin bijen leven en honing maken.
- het* **bijenvolk** Een bijenvolk bestaat uit heel veel bijen die samen werken als één groep.
- de* **bijenwas** Bijenwas is een was die door sommige soorten bijen wordt gemaakt. Met deze was maken bijen de wanden van de raten.
- de* **bladgroenkorrel** Piepkleine groene korrels in de bladeren waarmee de plant voedsel maakt. De korrels halen energie uit zonlicht.
- de* **bladgroenten** Bladgroenten zijn groenten waarbij het gaat om de bladeren. De blaadjes van deze planten worden geoogst en gegeten. Een voorbeeld van bladgroenten zijn spinazie en sla.
- het* **bladrozet** Het bladrozet is een krans van blaadjes liggend op de grond.
- de* **bloem**
1 Een bloem groeit uit een knop van een plant of een boom. Bloemen hebben vaak gekleurde blaadjes.
2 Bloem is fijn gezeefd tarwemeel. Bloem heeft een witte kleur.
- de* **bloesem** De bloemetjes die in het voorjaar aan de bomen en struiken zitten.
- het* **bodemdier** Alle dieren die op de bodem en tot 25 cm in de bodem leven.
- de* **boerenkool** Boerenkool is een wintergroente. Van het gekrulde blad kun je stampot maken.
- de* **bol** Uit bollen groeien planten. Sommige bollen kun je eten, zoals uien en knoflook. In de bol zit het reservevoedsel van de plant.
- de* **boon** Een boon is een peulvrucht. Er zijn allerlei soorten bonen, zoals sperziebonen, bruine bonen en snijbonen. In een peulvrucht zit meerdere zaadjes. Deze zaadjes noem je soms ook bonen.
- de* **bruine boon**, zie de boon.
- het* **borststuk** Het borststuk is het stuk lijf direct aan de kop van een dier. Aan het borststuk van insecten zitten drie paar poten en soms ook vleugels.
- het* **buisje** Een buisje is een lang en hard voorwerp, dat van binnen hol is. Er kan iets doorheen. Het is hetzelfde als een pijp.
- buisjes** De buisjes zitten in de hoed van de paddenstoel. In de buisjes zitten de sporen waaruit nieuwe paddenstoelen kunnen groeien.

C

- de* **carnivoor** Een ander woord voor carnivoor is vleeseter. Dit is een dier dat een ander dier eet. Een duizendpoot eet bijvoorbeeld pissebedden.
- de* **cel** Bijen maken van stuifmeel kleine hokjes van bijenwas. Hierin legt de koningin eitjes en verzamelen de bijen honing.
- de* **compost** Donkerbruin tot zwarte grond van verrotte en verteerde groente, fruit- en tuinafval. In compost zitten veel voedingsstoffen voor planten.
- de* **composthoop** Berg met tuinafval dat door bodemdierpjes, bacteriën en schimmels wordt kleingemaakt tot compost.

condenseren Als water condenseert, verandert waterdamp in water doordat het kouder wordt.
de **courgette** Een courgette is een vrucht die je eet als groente. Courgettes lijken op komkommers.

D

de **darm** Een soort lange kronkelige slang in de buik. Zit tussen de maag en poepgaatje. Darmen verteren je eten.

de **stengel** Een stengel is een steel van een plant. De bladeren en bloemen zitten er aan vast.

het **deeg** Als je meel, gist, water en zout mengt, krijg je deeg voor brood. Deeg moet je kneden en daarna bakken.

het **dier** Een dier is een levend wezen dat geen plant, schimmel of bacterie is. Een hond is bijvoorbeeld een dier. Volgens de indeling van de Biologie valt de mens ook onder de dieren. Een ander woord voor dier is beest.

de **diergroep** Dit zijn dieren die bij elkaar horen omdat ze dezelfde eigenschappen hebben.

doeien Als het dooit, smelten ijs en sneeuw tot water. Het vriest niet meer.

de **doperwt** Een erwt is een zaadje dat in een boon zit. Een doperwt is rond en groen.

drijven Als iets drijft, blijft het op het water liggen. Het zinkt niet.

de **droplant** De droplant is een kruid met een op drop lijkende smaak en geur. De plant heeft mooie paarse bloemen.

de **duizendpoot** De duizendpoot heeft heel veel pootjes. Een duizendpoot eet andere bodemdierpjes.

de **dunschiller** Een soort mesje waarmee je veilig een dunne schil van bijvoorbeeld een aardappel af kan halen.

E

het **ei** Veel dieren leggen eieren. Hier komt later een nieuw diertje uit.

F

het **facetoog** Het facetoog is een oog van insecten. Een facetoog bestaat uit veel vlakjes.

fijn Hele kleine deeltjes. Tegenovergestelde van grof.

het **filter** Een filter is een soort zeef waarmee je vieze of grote deeltjes uit een vloeistof of lucht kunt halen. De schone of kleine deeltjes gaan erdoorheen.

de **fotosynthese** Bij fotosynthese maakt een plant zelf zijn voedsel. Daarvoor heeft de plant licht nodig en koolzuurgas. We noemen koolzuurgas ook wel CO₂.

G

het **gangetje** Een smalle doorgang

de **gedaanteverwisseling** Dieren die een gedaanteverwisseling hebben ondergaan zien er ineens heel

anders uit. Bijvoorbeeld: een rups verandert in een vlinder. Een ander woord voor gedaanteverwisseling is metamorfose.

het **gereedschap** Gereedschap zijn voorwerpen die je helpen om iets te maken of een klus te klaren. Voorbeelden van tuingereedschap zijn een hak en een hark.

de **gerst** Gerst is een bepaald soort graan. Bier wordt gemaakt van gerst.

het **gewas** Gewas noemen we alle planten die op een stuk land groeien.

gewerveld Gewervelde dieren hebben wervels. Dat is een kolom van kleine botjes in het midden van de rug.

het **gist** Gist is een stof die je in deeg kunt doen. Door gist komen er kleine luchtbelletjes in het brood. Dit maakt het brood luchtig. Brood waar geen gist in zit blijft plat.

glibberig Glibberig is glad en nat en glijdt uit je handen.

de **glucose** Belangrijkste voedsel voor een plant. Het is een soort suiker.

het **graan** Grassoort waarvan je de zaden kunt eten. Er zijn verschillende graansoorten, bijvoorbeeld: tarwe, rogge, haver, gerst en maïs.

de **graad** De graad is de maat waarmee je de temperatuur uitdrukt. Als *het* één graad Celsius vriest, staat de thermometer op één streepje onder de nul.

graven Als je een kuil graaft, maak je een gat in de grond door aarde weg te halen. Een regenworm graaft zo zijn gangen.

grof Iets is grof als het groter en minder regelmatig is dan normaal. Tegenovergestelde van fijn.

de **grond** De bovenste laag van de bodem. Daarin groeien bomen en planten. Grond bestaat uit verschillende soorten, bijvoorbeeld: veen, klei en zand.

het **gronddeeltje** Deeltjes zijn kleine stukjes. Gronddeeltjes zijn dus kleine stukjes grond.

H

de **haarwortel** Een wortel van een plant kan zich vertakken in meerdere kleine wortels. De kleinste vertakkingen heten haarwortels.

de **hak** Met een hak maak je kluiten aarde fijn. Ook kun je er de grond of het onkruid mee losmaken. Een kleine hak heet een handhak.

hakken Hakken is met een hakje de grond en het onkruid losmaken.

de **hark** Een hark is een soort grote kam van ijzer met een (lange) steel eraan. Met een hark maak je de tuin glad of haal je bladeren weg. Je harkt er iedere week je paadjes mee aan.

harken: Harken is er met een hark voor zorgen dat de aarde gelijk verdeeld is, of het bij elkaar verzamelen van bladeren.

de **haver** Haver is een bepaald soort graan. Van haver wordt havermout en muesli gemaakt.

- de* **herbivoor** Een ander woord voor planteneter is herbivoor. Planteneters eten planten. Zo eet een konijn graag vers gras.
- de* **hemafrodiet** Tweeslachtig, een dier dat mannetje en vrouwtje tegelijk is.
- de* **hoed** De hoed zit bovenaan de paddenstoel. In de hoed zitten de buisjes of plaatjes met sporen.
- de* **honing** Honing is een gele, zoete stof die je op brood kunt doen. Bijen maken honing van nectar dat ze uit bloemen halen.
- de* **honingbij** Een bij is een insect dat nectar uit bloemen opzuigt en in zijn maag meeneemt naar de bijenkast om er dan honing van te maken.
- de* **honingraat** De met honing gevulde cellen in een bijenkast.
- de* **hooiwagen** Een hooiwagen is een spin met acht heel lange poten. Een hooiwagen spint geen web.

I

- de* **ijsbergsla** Ijsbergsla is een krop sla die wat stevigere bladeren heeft dan gewone sla.
- de* **imker** Een imker houdt bijen. Die brengt hij in kasten naar plaatsen waar ze honing kunnen verzamelen. Vaak verkopen imkers de honing.
- het* **ingrediënt** De ingrediënten van een gerecht zijn de dingen waarvan het gemaakt is.
- het* **insect** Een klein diertje met 6 poten dat uit drie delen bestaat: een kop, een borststuk en een achterlijf. Sommige insecten hebben vleugels.

J

- de* **jaarring** De jaarringen zijn de ringen die je ziet bij een omgehakte boomstam. Ieder jaar komt er een nieuwe ring bij. Een jaarring is dus eigenlijk een groei-ring.

K

- de* **kas** Een kas is een gebouw van glas waar planten goed in groeien. Het is er warm en vochtig.
- het* **kelkblad** Kelkbladen beschermen de knop van de bloem. Ze zijn meestal groen.
- het* **keukengerei** Het keukengerei zijn de spullen in de keuken die je gebruikt om eten klaar te maken. Bijvoorbeeld lepels, spatels, bakjes en pannen.
- de* **kever** Een kever is een insect met een schild op zijn rug. Daaronder zitten vleugels. Een ander woord voor kever is tor.
- de* **kiemgroenten** Kiemgroenten zijn groenten die je meteen na het ontkiemen eet. Een voorbeeld hiervan is tuinkers. De zaadjes kun je zaaien, maar ook spoelen. Hierdoor ontkiemen de zaadjes en kun je de jonge plantjes eten.
- het* **kiempje** Heel jong plantje met worteltje en stengeltje dat in het zaadje is zit.
- de* **kikker** Een kikker is een klein groen of bruin dier. Kikkers hebben lange achterpoten. Hiermee kunnen ze hoog springen. Kikkers kwaken en leven in of bij water.

het **kikkerdril** Een glibberige klont van eitjes van een kikkervrouwtje. Er komen kikkervisjes uit. Dit worden later kikkers.

het **kikkervisje** Een kikkervisje is een klein, zwart visje dat later een kikker wordt.

de **klei** Dit is een grondsoort. Je kunt er mee spelen/ kleien. Klei bestaat uit hele kleine plaatjes steen, veel kleiner en platter dan zand. In klei kan water goed blijven zitten. Het plakt.

de **kluit** Een kluit is een klont (stuk) aarde of klei.

kneden Als je deeg kneedt, knijp en duw je er steeds in. Dit maakt deeg soepel, zacht en sterk.

knippen Knippen is met een schaar of tang iets ergens vanaf halen.

de **knoflook** Knoflook lijkt een beetje op een ui. Een bolletje knoflook bestaat uit teentjes. Met knoflook geef je eten een speciale smaak.

de **knol** Een knol is een dikke wortel van een plant. Voorbeelden van knollen die je kunt eten zijn bieten en aardappelen. In de knol zit reservevoedsel van de plant.

de **knolvenkel** Knolvenkel is zowel een groente als een kruid. De takken en blaadjes smaken naar anijs en gebruik je als kruid. De knol groeit aan de onderkant van de stengels en gebruik je als groente.

het **koolzuurgas** Een bepaald soort gas dat in lucht zit. Het zit ook in de belletjes van frisdrank. Een plant heeft koolzuurgas nodig voor fotosynthese. Mensen ademen koolzuurgas uit. Koolzuurgas noemen we ook wel koolstofdioxide (CO₂).

de **kop** Op de kop van insecten zitten voelsprietten, monddelen en facetogen.

koudbloedig Koudbloedige dieren hebben een lichaamstemperatuur die min of meer gelijk is aan de omgeving. Is het buiten warm dan zijn ze zelf ook warm. Reptielen zijn koudbloedig.

de **kringloop** Iets wat altijd maar rondgaat, zonder begin en zonder eind.

krioelen Krioelen betekent druk door elkaar lopen, met een heleboel tegelijk.

het **kroonblad** De kroonbladen zijn de gekleurde blaadjes van de bloem.

de **kropsla** Kropsla noemen we ook wel gewone sla. Sla is een plant met bladeren die over elkaar heen groeien. Je eet sla rauw als groente.

het **kruid** Een kruid is een plant met een bepaalde geur of smaak. Een kruid gebruik je als smaaktoevoeging bij een gerecht.

de **kunstmest** Kunstmest wordt in een fabriek gemaakt. Het zijn korrels waarin voedingsstoffen zitten voor planten.

L

het **laagje** Een laag is iets wat ergens op zit. Er kunnen meerdere lagen op elkaar liggen.

de **larve** Sommige dieren komen als larve uit een ei. Later verandert een larve van vorm, bijvoorbeeld

van een kikkervisje in een kikker of van rups tot vlinder.

leerachtig Iets dat leerachtig is, lijkt op of voelt als leer. Veel tassen en schoenen zijn gemaakt van leer.

de **lente-ui** Lente-ui oogst je al snel. Hierdoor is de plant nog jong en lekker zacht. De gehele plant kun je eten.

levendbarend Bij levendbarende dieren worden de jongen levend geboren; ze komen niet uit een ei.

de **loep** Een loep is een vergrootglas met een rand eromheen. Als je door een loep kijkt, zie je alles groter.

het **loof** Het loof zijn de stengels en bladeren van een plant.

de **loofboom** Een loofboom is een boom waaraan bladeren groeien. In de herfst vallen de bladeren er meestal af.

M

de **maatbeker** Een grote beker, met maatstreepjes waarmee je kunt meten hoeveel er van iets inzit.

de **maïskolf** Maïs groeit in kolven. Dit zijn lange dikke stengels waar de maïskorrels in zitten.

de **maïskorrel** De maïskorrels zijn de gele vruchtjes van de maïs. Maïskorrels groeien in een maïskolf.

malen Als je iets maalt dan maak je het fijn. Meel maal je door graankorrels tussen twee stenen te pletten. Zo komt het meel uit de korrel.

de **mannelijke bloem** De mannelijke bloem van een plant heeft meeldraden en geen stamper.

het **meel** Meel zit in graankorrels. Meel is gemalen graan. Van meel kun je brood, pizza en pannenkoeken bakken.

de **meeldraad** Een meeldraad is een steeltje in het hart van een bloem. Aan meeldraden zit stuifmeel. Vaak zijn er meerdere meeldraden in één bloem. De meeldraden zijn het mannelijke stukje (of deel) van de bloem.

mengen Dingen die je mengt, roer je door elkaar.

de **mest** Uitwerpselen (poep) van dieren, soms vermengt met stro.

de **miljoenpoot** Een miljoenpoot lijkt een beetje op de duizendpoot, maar heeft kleinere pootjes en korte voelsprietten. Een miljoenpoot eet geen andere diertjes. Een miljoenpoot eet rottend hout.

het **mineraal** Stoffen als ijzer of kalk die in het water zijn opgelost. Het zijn voedingsstoffen voor planten.

N

de **naaldboom** Een naaldboom is een boom met naaldvormige bladeren. Bijvoorbeeld een den of spar.

De meeste naaldbomen blijven groen in de winter.

de **nectar** Een kleverige vloeistof met veel suiker dat door planten wordt gemaakt. Nectar zit diep in de bloem verstopt. Bijzen zuigen de nectar op en maken er honing van.

de **neerslag** Neerslag is water dat op de aarde valt. Dit kan in vaste of vloeibare vorm. Voorbeelden van neerslag zijn regen, hagel en sneeuw.

de **nerf** Een soort buisje in een blad van een boom of plant. Door de nerven stroomt water met voedsel en mineralen voor de plant. De nerven zorgen ook voor stevigheid van het blad.

nuttig als iets nuttig is, heb je er iets aan. Je kunt het goed gebruiken of het levert iets op. Nuttig is hetzelfde als bruikbaar.

O

de **omnivoor** Een ander woord voor alleseter is omnivoor. Een omnivoor eet zowel dieren als planten.

de **omtrek** De omtrek van iets is de buitenste lijn ervan.

onderzoeken Iets onderzoeken is proberen er zoveel mogelijk over te weten te komen.

ongewerveld Ongewervelde dieren hebben geen botjes in hun lichaam.

ontkiemen Als de plant net uit het zaadje groeit, ontkiemt het zaadje.

de **onvruchtbare grond** Onvruchtbare grond is grond waarop planten niet goed kunnen groeien. Er zit te weinig of te veel voeding en lucht in de grond.

het **oog** (van de aardappel) Een kuiltje in de aardappel waar de kiem uitgroeit.

de **oogst** De oogst is alles wat op het land gegroeid is en wat je kunt eten. Bijvoorbeeld aardappels, graan, groenten en fruit. Bij oogsten haal je alles wat je eten kunt van de plant of van het land.

de **oorworm** Een oorworm is een insect dat lijkt op een lange tor met tangetjes op het achterlijf.

opkweken Bij opkweken laat je de plantjes in een kas of binnenshuis groeien voordat je ze buiten in de aarde plant.

het **oppervlakte** Een oppervlakte is een maat. De oppervlakte van iets geeft aan hoe groot een vlak is. Een kamer van 2 meter breed en 3 meter lang heeft een oppervlakte van 6 vierkante meter.

opzuigen Opzuigen is door te zuigen iets omhoogtrekken. Met een rietje kun je limonade opzuigen. De wortels van een plant zuigen water op.

organismen Alles wat leeft.

overwinteren Wanneer een plant of dier overwintert dan blijft het na de (koude) winter in leven. Er zijn verschillende manieren waarop een dier de winter door komt, zoals wegtrekken, een voedselvoorraad aanleggen of een winterslaap houden.

P

de **pad** De pad is een bruin dier dat lijkt op een kikker. Padden hebben een huid met bobbels en springen niet zo hoog als een kikker.

de **paddenstoel** Een paddenstoel is een schimmel. Een paddenstoel heeft geen blaadjes. Meestal bestaan paddenstoelen uit een steel met een hoed.

de **paprika** De paprika is een plant waar vrij grote vruchten aan groeien. Er zijn verschillende kleuren paprika's. Je eet ze als groente.

- paren** Dieren die paren vrijen met elkaar. Een poos na het paren kan het vrouwtjesdier eitjes leggen of jongen krijgen.
- de* **pastinaak** Dit is een wortel, het puntige, witte deel van een bepaalde plant. Pastinaken groeien in de grond. Je kunt ze als groente eten.
- de* **peper** De peper is een plant waar langwerpige vruchten aan groeien. Rode pepers hebben een pittige smaak en de zaadjes in de vrucht zijn nog pittiger.
- de* **peterselie** Peterselie gebruik je als kruid. Het is een smaakmaker voor eten. De blaadjes kun je fijnmaken en door het eten doen.
- de* **peul** Een peul is het platte, groene hulsje waarin bonen zitten.
- de* **peulvrucht** Peulvruchten zijn lange vruchten met een schil. Binnenin zit een rij zaadjes. Voorbeelden van peulvruchten zijn sperziebonen, tuinbonen en bruine bonen.
- de* **pissebed** Grijs beestje met 7 paar poten en een pantser (schild). Leeft op beschut plekje onder het bladerdek, boomstam of stoeptegels. Houdt van een vochtige omgeving. Eet dode plantenresten. Nuttig voor de vertering van plantenresten.
- de* **plaatjes** De plaatjes zitten in de hoed van sommige paddenstoelen. Op de plaatjes zitten de sporen waaruit nieuwe paddenstoelen kunnen groeien.
- de* **plant** Een plant leeft maar is geen mens en geen dier. Planten hebben stengels, bladeren en wortels. planten: Planten is een boom of plant in de grond zetten. Het gewas kan dan verder groeien.
- de* **plattegrond** Een plattegrond is een tekening of kaart van een stukje grond van bovenaf gezien. Op je tuinplattegrond kun je aangeven waar de planten staan of moeten komen.
- plukken** Plukken is met de hand iets ergens vanaf halen. Bijvoorbeeld bloemen van een plant plukken.
- de* **pootaardappel** Een pootaardappel is een klein aardappeltje dat een periode van rust gehad heeft. Als je hem in de grond stopt zal hij zijn voeding gebruiken om een nieuwe plant te laten groeien.
- de* **pop** Voordat een rups een vlinder wordt, verandert hij eerst in een pop. Hij heeft dan allemaal draden om zich heen gesponnen. Een pop is een cocon.
- de* **pottenpers** Met een pottenpers worden kleine potjes van aarde gemaakt. Daar kunnen kleine plantjes in groeien voordat ze in de tuin worden geplant.
- de* **proef** Bij een proef wordt onderzocht hoe iets werkt.
- de* **prooi** Een prooi is een dier dat gegeten wordt door een roofdier. Dat roofdier wil zijn prooi opeten.
- produceren** Produceren is iets maken.
- R**
- de* **radijs** Radijs is een klein knolletje. Radijsen zijn rood met wit. Ze smaken scherp. Je eet ze als groente.
- het* **recept** In een recept staat hoe je een bepaald gerecht moet klaarmaken.
- de* **regenmeter** Met een regenmeter meet je hoeveel het heeft geregend. Een regenmeter ziet eruit als een soort dunne maatbeker.
- de* **regenworm** Bodemdier. Roze, bruinige gladde worm die onder de grond leeft. Heeft geen poten. Houdt van vochtige omgeving. Hij eet afval zoals aarde en dode blaadjes. Nuttig voor de vertering van plantenresten.
- het* **reptiel** Reptielen zijn dieren die kruipen en eieren leggen. Reptielen leven meestal op het land. Slangen en hagedissen zijn reptielen.
- het* **reservevoedsel** Een reserve is iets wat je hebt bewaard. Misschien heb je het later nodig. Reservevoedsel sla je eerst op om later te gebruiken. Sommige planten hebben een voedselvoorraad in bijvoorbeeld de wortels.
- rijzen** Rijen betekent omhoogkomen. Deeg dat rijst, komt omhoog en wordt luchtig. Dit komt omdat er gist inzit.
- de* **rode biet** Een rode biet is een knol die je als groente eet.
- de* **rode sla** Rode sla is een krop sla waarvan de bladeren rood worden in plaats van groen.
- de* **rogge** Rogge is een bepaald soort graan. Rogge heeft een lange korrel. Van rogge wordt bijvoorbeeld roggebrood gemaakt.
- de* **rok** 1 (van de ui) Bij het doorsnijden van een ui zie je ringen. Dit zijn de rokken van de ui.
2 (van een paddenstoel) de rok is het restje op de steel van het vliesje waar de paddenstoel uit groeide. Dit ziet eruit als een rokje om de steel.
- de* **rolmaat** De rolmaat is een opgerold ijzeren meetlint in een doosje. Met een rolmaat kun je de lengte van iets meten.
- rooien** Aardappels rooien betekent aardappels uit de grond halen.
- de* **rucola** Rucola is een soort sla die niet als krop groeit. De losse blaadjes knip je en eet je als groente.
- S**
- de* **salamander** Een salamander is een klein dier met 4 poten en een lange staart. Salamanders lijken op hagedissen. Ze leven bij het water en op het land.
- scharrelen** Scharrelen is de manier waarop egels of kippen rondlopen en in de grond wroeten.
- de* **scheut** Een scheut is een nieuw takje aan een plant.
- schimmels** Schimmels zijn hele kleine plantjes. Schimmels leven van dood materiaal. Als eten bederft, komt er schimmel op. Schimmels kunnen zelf geen voedsel maken, zoals groene planten dat wel kunnen. Een voorbeeld van een schimmel is een paddenstoel.
- de* **schoffel** Een schoffel is een scherp metalen plaatje met een stok eraan. Daarmee snijd je het onkruid af.
- schoffelen** Schoffelen is met een schoffel het onkruid los maken.
- het* **schooltuintje** Dit is een lapje grond dat je op de schooltuin krijgt.

- de* **schors** De schors van de boom is de buitenste laag van de stam en de takken.
- de* **schutkleur** Een schutkleur is een kleur die niet opvalt in de omgeving. Veel dieren hebben een schutkleur. Hierdoor zijn ze moeilijker te zien.
- de* **selderij** Selderij gebruik je als kruid. Een andere naam voor selderij is soepgroente, omdat je selderij vaak in de soep gebruikt.
- de* **sla** Sla is een plant met bladeren die als een bol over elkaar heen groeien. Je eet sla rauw, als groente.
- de* **slak** De slak is een slijmerig diertje. Slakken hebben geen poten en gaan heel langzaam vooruit. Er zijn naaktslakken en huisjesslakken. Huisjesslakken hebben een rond huisje op hun rug. Daarin kunnen ze wegkruipen.
- de* **snijbiet** Snijbiet is een groente waarvan de bladeren verschillende kleuren kunnen hebben. De bladeren eet je als groente in bijvoorbeeld stampotten, als salade maar je kunt er ook mee roerbakken.
- de* **snijboon** Een snijboon is een lange, platte boon die aan een klimmende plant groeit. Een snijboon snijdt je vaak in kleine stukjes voordat je hem kookt.
- de* **snijplank** Een snijplank is een dikke plank van hout of plastic. Een snijplank gebruik je bijvoorbeeld om brood of groenten op te snijden.
- de* **soort** Een soort bestaat uit dingen die bij elkaar horen omdat ze op elkaar lijken. Ze hebben dezelfde kenmerken.
- de* **sperzieboon** Een sperzieboon is een lange groene boon. Sperziebonen eet je als groente.
- de* **spinazie** Spinazie is een groente van groene blaadjes. Als je ze kookt wordt het een dikke groene brij.
- sporen** Sporen zijn de zaden van paddenstoelen. Sporen zijn kleine stofjes die zeer licht zijn en zich dus makkelijk verspreiden door bijvoorbeeld de wind.
- de* **stam** De stam van de boom is het dikke, rechte stuk boven de grond waar de takken aan vast zitten.
- de* **stamper** De stamper van een bloem is het binnenste deel. Onderin zit het vruchtbeginsel, dat wordt de vrucht. De stamper is het vrouwelijke stukje (deel) van de bloem.
- de* **stengel** Een stengel is de steel van de plant. De stengel groeit omhoog de lucht in. De bladeren en bloemen zitten aan de stengel vast.
- het* **stuifmeel** Stuifmeel is poeder dat in een bolletje aan het puntje van de meeldraad in bloemen zit. Het stuifmeel is nodig voor het ontstaan van nieuwe bloemen.

T

- de* **tarwe** Eén van de meest verbouwde graansoorten in Nederland. Van tarwe wordt brood en pasta gemaakt.
- de* **taugé** Taugé is een kiemgroente. Taugé zijn ontkiemde mungbonen. Taugé wordt veel gebruikt in Chinese gerechten.

- het* **teeltplan** Een overzichtskaart (van de tuin) waarop je aangeeft waar je welke gewassen wilt telen.
- telen** Groenten en planten kun je telen. Je stopt dan zaden of plantjes in de grond, laat ze uitgroeien tot planten en oogst deze aan het eind.
- de* **temperatuur** De temperatuur van iets geeft aan hoe warm of koud het is. De temperatuur kun je meten met een thermometer.
- de* **thermometer** Met een thermometer meet je hoe warm of koud het ergens is. Een thermometer is meestal een dun buisje met een vloeistof erin. De vloeistof gaat omhoog als het warm wordt en naar beneden als het koud wordt.
- de* **tijm** Tijm gebruik je als kruid. Tijm heeft hele kleine blaadjes. Fijngehakte tijmblaadjes zijn lekker op een pizza. Het past ook goed bij het klaar maken van vlees.
- tuinieren** In de tuin werken en voor de planten zorgen
- de* **tuinkers** Tuinkers is een kiemgroente. De tuinkerszaadjes kun je in de grond, maar ook op keukenpapier zaaien. Na het ontkiemen van de zaadjes eet je de kiemplantjes.
- de* **tuinafmeting** De afmeting van een tuin wil zeggen: de grootte van de tuin. Dus de lengte, de breedte samen is de oppervlakte.

U

- de* **ui** Een ui is de bol van de uienplant. De bol groeit in de grond. Je eet uien als groente. Ze ruiken en smaken scherp.

V

- de* **vacht** De vacht van een dier zijn de haren die zijn huid helemaal bedekken.
- het* **veen** Veen bestaat uit resten van dode planten. In deze grond zit weinig zuurstof. Gedroogd veen werd vroeger gebruikt als brandstof.
- verdampen** Water verdampt als het heel warm is. Dan lost het water op in damp. Wat eerst nat was, wordt dan helemaal droog. Als de zon schijnt, verdampen de regenplassen op straat.
- het* **vergiet** Een vergiet is een ronde bak van plastic of metaal met gaatjes erin. Je gebruikt een vergiet bijvoorbeeld om groente in te wassen. Door de gaatjes kan het water eruit lopen.
- verkleuren** Als iets verkleurd dan is iets van kleur veranderd. Bladeren krijgen in de herfst een andere kleur.
- verspenen** Bij het verspenen haal je dicht op elkaar staande jonge plantjes uit de grond en plant je ze ruimer uit.
- verteren** Bacteriën en schimmels verteren natuurlijk afval zoals plantenresten tot hele kleine stukjes. In deze stukjes zitten allerlei voedingsstoffen die planten nodig hebben om te groeien. In je eigen lijf verteren je maag en darmen voedsel ook tot kleine stukjes.

- vervellen** Bij vervellen komt er een nieuw velletje en valt het oude vel af.
- de* **vetlaag** Een vetlaag is een buitenste lichaamslaag en bestaat uit vet.
- de* **vierkante meter** Een vierkant waarvan elke zijde 1 meter lang is.
- de* **vlinder** Een vlinder is een insect met grote, vaak kleurige vleugels. Een vlinder is eerst een rups geweest.
- de* **vloeistof** Een vloeistof is een natte en vloeibare stof, zoals water, limonade en olie.
- vochtig** Een beetje nat.
- de* **voedingsstof** Voedingsstoffen zijn stoffen die een plant nodig heeft om te groeien. De plant haalt ze met de wortels uit de bodem.
- het* **voedsel** Het voedsel is het eten.
- de* **voedselvoorraad** Een voedselvoorraad is voedsel dat wordt bewaard om later te kunnen gebruiken.
- de* **voelspriet** Met hun voelsprietten kunnen insecten ruiken, proeven, voelen en horen. Voelsprietten zijn soms behaard.
- de* **voetbalui** De voetbalui is een ui die erg groot kan worden. De voetbalui noem je ook wel reuzenui.
- de* **vogel** Een vogel is een dier met vleugels en veren. Vogels hebben twee poten en een snavel.
- de* **volle grond** De volle grond is grond in de open lucht.
- voorzaaien** Het zaaien van plantjes op een plek waar ze tijdelijk staan, bijvoorbeeld in een kas. Als de plantjes groter zijn, verplaatst je ze naar een andere plek.
- vriezen** Als het vriest is het zo koud dat water in ijs verandert. Op de thermometer kun je dan zien dat de temperatuur onder de nul graden is.
- de* **vrouwelijke bloem** De vrouwelijke bloem van een plant heeft een stamper en geen meeldraden.
- de* **vrucht** De vrucht is wat om het zaadje zit. Vruchten komen in heel veel vormen, maten en kleuren voor. Voorbeelden van vruchten zijn de appel, courgette en sperzieboon.
- het* **vruchtbeginsel** Dit is het onderste gedeelte van een stamper in een bloem. Dit groeit uit tot een vrucht.
- de* **vruchtbare grond** Vruchtbare grond is grond waarop gemakkelijk kan groeien.
- de* **vruchtgroenten** Vruchtgroenten zijn groenten waarvan wij de vruchten eten, zoals courgette en sperziebonen. De vruchten groeien aan de plant en deze kun je oogsten.

W

- warmbloedig** Warmbloedige dieren hebben altijd dezelfde lichaamstemperatuur. Het maakt niet uit hoe warm of koud het buiten is. Warmbloedige dieren houden zichzelf warm. Voorbeelden van warmbloedige dieren zijn vogels en zoogdieren.
- het* **waslaagje** Een vettig en stevig laagje dat het blad goed beschermt.

- de* **weegschaal** Een weegschaal is een toestel om dingen op te wegen. Het laat zien hoe zwaar iets is. Of hoe zwaar iemand is die erop staat.
- het* **weerbericht** het weerbericht is een nieuwsbericht over het weer. Iemand zegt dan wat voor weer het zal worden.
- het* **weehuisje** Klein huisje waarin de meetinstrumenten voor het weer staan of hangen.
- het* **weerinstrument** Weerinstrumenten zijn voorwerpen waarmee je het weer kunt meten.
- het* **weerrapport** In een weerrapport schrijf je wat het weer is.
- wegtrekken** Op reis gaan naar een andere plek. Veel vogels trekken voor de winter naar een warmer land. Deze vogels heten trekvogels.
- wegzakken** Als iets wegzakt, dan gaat iets omlaag, zo ver dat het weg lijkt te zijn of je er niet meer bij komt.
- weken** Weken is het zacht laten worden in water. Gedroogde bonen uit een pak moet je eerst weken en dan koken.
- de* **wesp** Een wesp is een insect. Wespen hebben een geel met zwart gestreept lijf. Ze kunnen steken met hun angel.
- wieden** Onkruid wieden is het onkruid tussen de planten vandaan uit de grond halen.
- de* **wind** De wind is lucht die beweegt. Als het stormt waait er een harde wind.
- de* **windkracht** Hoe hard het waait, noem je de windkracht. De windkracht geef je aan met een cijfer.
- de* **windrichting** De richting waar de wind vandaan komt. Bijvoorbeeld uit het noorden, zuiden, oosten of westen. Met een windhaan meet je waar de wind vandaan komt.
- windstil** Als het windstil is, staat (of waait) er geen wind.
- de* **windwijzer** Met een windwijzer meet je waar de wind vandaan komt. In de vorm van een haan heet dit windhaan.
- de* **winterslaap** Sommige dieren houden 's winters een winterslaap, bijvoorbeeld beren en egels. Ze slapen dan diep en heel lang. Ze eten dan niet.
- de* **winterwortel** Een wortel is het puntige, oranje deel van een bepaalde plant. Wortels groeien in de grond. Je kunt ze als groente eten. De winterwortel kan in de winter in de grond blijven zitten en geoogst worden.
- de* **wortel** 1 De wortels van een plant groeien naar beneden de grond in. Met zijn wortels haalt een plant water en voedsel uit de grond. Wortels geven de plant ook houvast.
- 2 Een wortel is het puntige, oranje deel van een bepaalde plant. Wortels groeien in de grond. Je kunt ze als groente eten.
- het* **wortelstelsel** Het wortelstelsel zijn alle wortels van één plant: de hoofdwortel, de zijwortels en de haarwortels.
- de* **wortelstok** Een stevige wortel in de grond die de winter overleeft.

wurmen iets of iemand met moeite door een nauwe doorgang duwen of trekken.

Z

- de* **zaadhuid** Het buitenste schilletje van zaad.
- het* **zaadje** Een zaadje is een klein pitje in de vrucht van een plant. Uit een zaadje kan later weer een nieuwe plant groeien. De pitjes in een appel zijn bijvoorbeeld zaadjes.
- de* **zaadlob** Het grootste deel van het zaad en het zit aan het kiemplantje vast. Er zit voedsel in zodat het kiemplantje boven de grond kan groeien.
- zaaien** Als je iets zaait, stop je zaadjes in de grond. Daar groeien dan later nieuwe planten uit.
- de* **zaaigeul** Een zaaigeul is een smalle en lange uitholling in de grond waar je de zaadjes in stopt.
- het* **zand** Grondsoort. Zand bestaat uit kleine stukjes steen. Zand voelt los aan; de korreltjes vallen snel uit elkaar.
- zinken** iets dat zinkt, zakt in water naar beneden. Het blijft niet drijven.
- de* **zomerwortel** Een wortel is het puntige, oranje deel van een bepaalde plant. Wortels groeien in de grond. Je kunt ze als groente eten. De zomerwortel groeit het best in de zomer en kan niet tegen de kou en nattigheid in de winter.
- de* **zonnebloem** Een zonnebloem is een grote bloem met gele blaadjes. Het midden is bruin. Zonnebloemen hebben een lange steel.
- zonnig** Het is zonnig wanneer je de zon goed kunt zien. De lucht is dan blauw.
- het* **zoogdier** Het jong van een zoogdier drinkt melk bij zijn moeder. Poezen, honden en paarden zijn voorbeelden van zoogdieren.
- de* **zuurstof** Zuurstof is een stof die in lucht zit, maar die je niet kunt zien. Zuurstof is belangrijk voor mensen, dieren en planten om te kunnen leven. Een mens heeft zuurstof nodig om te kunnen ademen.
- de* **zuurstofarme grond** Grond waar weinig zuurstof in zit.
- de* **zuurstofrijke grond** Grond waar veel zuurstof in zit.
- de* **zwamvlok** De schimmeldraden van de paddenstoel onder de grond. De zwamvlok wordt ook wel het mycelium genoemd.
- het* **zwemvlies** Zwemvliezen zijn de vliezen tussen de tenen van sommige dieren, zoals eenden. Hierdoor kunnen ze in het water vooruitkomen.
- zweven** Zweven betekent in de lucht hangen zonder ergens aan vast te zitten.